

Ów ec'akr otar

Abñ ejun (*mauvais esprit - démon*) Ow el afr erm esel ejun eke Satan ab ÷br Nyam any. -Li b'ok agñ em -n'ññ wël abusu beb eke b'ew ese akplu af (Ob Kok 16.16), ke tasi em a, -li b'ijr agñ a gbre ce. -Li b'erur eke agñ a feñ k'okr af el ab ÷br Nyam any. -Li b'uru Jesu e nin a añke -l'uw any eke Jesu ÷ny abusu akm el.

Afr eci futufutu (*manne*) Eke Israel eyñ anñ loj ab em ij akpo ekñ yony a, Nyam gbagbl el afr eci futufutu eke b'ok wus ese mridi af ab em (Okm Ok 16.11-18). Jesu dad eke in el afr eci futufutu tasi a (Jan 6.30-40).

Afr erm esel (*ange*) Afr erm esel el abñ em ec'agñ. Sakp oglog, -li bi titññ sos -l'el agñ (Nuñ ÷b 18; Jēj Ok 13.3-22), etñ sakp oglog, -li bi yegm agñ sos abñ em (Luk 1.11-12; 2.9-14). El em a, beb b'eli ÷w ese Serubenel lele Serafenel ab af (Esayi 6.1-3), gbekò ow elm el feñ. Ow ÷ny afr erm esel amamn lel afr erm esel ejun ab. Amamn a, Nyam b'erm el -l'oc ow eci samani a -l'is agñ (Daniel 4.14). Afr erm esel ejun a el el a eke ÷br Nyam any gbuñ ke wël kok wus nimum a. El ec'es ew a el Satan, etñ in ec'afr erm esel a anake el abñ ejun a.

Agn (*diable*) L'el abñ ejun feñ ec'es ew es; wël b'esñ'n Satan lele Belsebul ab yeji. Satan e nyandre el *egñ eke b'ok egñ ów af*: li b'÷br Nyam any, li b'ññ agñ dedeku Nyam ec'any af. L'el em bubr es, kprakru eke b'ól eke k'ony abusu wus na af eke k'irmn agñ. Gbekò Jesu lel in eci ÷mn esel ab ab ÷ny abusu in af, etñ wus e nuñ edñ em a, gbre ij usu yogñ Nyam b'ow irmn in tre tre tre.

Agñ ekpekp (*anciens*) Israel eyñ em a, agñ ekpekp el eb em ec'es ew esel. Jesu e lægñ em a, agñ ekpekp a el Nyam nuñ igñ owi em ec'es ew esel. Pól e lægñ ab em, -l'el Nyamel ec'idr esel. Es Ekñ e l'el ab em a, agñ ekpekp likñ lele yar ab a el Nyam e gbrenjbi usu a ec'agñ eke bi kòklm Nyam.

Arame (*Araméen*) Sebr ab em e nyam eke Jesu e legɲ ab em susu nɔnɔ agɲ b'èbr. Èse agɲ nɔnɔ af, Jesu yeji b'èbr sebr nyahan: Arame, Ebre, lele Grek ab.

Arɔn (*Aaron*) Arɔn el Moïse lisijim kpekɲ ek'el egb waw es krekre. L'el Israel eyɲ ec'egb waw esel ec'el lagɲ, Levi ec'eb em ec'egɲ (Ob Ap 8.1-9.24).

Ayl (*pur - pureté - purifier*) Jwifel eci Nyam nuɲ igɲ owi em a, ow it ke áyal sos gbuɲ ke ókr af Nyam ab. Wel ɔtu eke k'aylm eke wel bi kok sikpl, kɔ eb ir owi em eci ów kok ejeci yeji b'ɔɲ egɲ uwm anɲ Nyam ec'any af, èse legɲuw ec'abu itɲ, yɔw ab ec'erum, yɔw ec'abu ub, iy ew. Eke wel b'itɲ ob ek'el criɛ oglog ob ek'aylm a abu a, ke wel aylm Nyam ec'any af ij. Ów anɲ eke wel bi kok ke wel b'ayl: mij ok em oglog segb waw kok em. (Èkn Ob Ap 12.6-8; 14.1-32.)

Belsebul (*Béelzébul*) Èkn Agn.

Diakr (*diacre*) Diakr el egɲ eke b'ɔsu Nyamel ec'ob lel agɲ ab. In e juma ab em e nyam el ke li kók ɔgbɔru lel ɔlu ab e lís e low. Li bi kok ów amua, yec'etɲ ke Krist ec'erum esel a éɲn abusu ucu Nyam odad lel Nyam ɲɔɲn ab ce e low ɔny es (Ob Kok 6.1-7; 1 Timote 3.8-13).

Ebre (*Hébreu*) Jwifel ec'èbr. Amani Sig a Ebre em wel nɔn, kɔ susu nyam nyam anɲ eke wel nɔn Arame em.

Egb waw es (*prêtre - sacrificateur*) Egɲ eke b'anɲ Nyam lel agɲ ab ec'araɲn, ke bi ɲɔɲn Nyam, waw egb el e nuɲ af yec'etɲ ke Nyam óc el e sikpl a ap el (Ob Ap 4.1-5.13). Egb waw esel el Levi ec'eb em ec'agɲ etɲ el ec'abu elum esel a yeji wel b'esɲ el **Leviel**.

Egb waw es ligbel (*grand prêtre - souverain sacrificateur*) Egb waw es ligbel el egb waw esel a feɲ e ligbel. Segɲ feɲ li bi waw egb (ɔkm Ok 29.38-42), etɲ akp nyam lakpo nyam af, li b'ey usu lala a li waw egb in obi eci lel Israel eyɲ ec'ab, el e sikpl oc ap eci (Ob Ap 16). Amani Owr em a, l'el **Sanedren** ec'agɲ a ec'es ew es. Kretienel ec'a, Jesu el egb waw es ligbel (Ebre 9.11), etɲ agɲ ek'el in e jam us esel a yeji el egb waw esel, aɲke ɔmn em -l'ɔtu eke -li k'im -li titm Nyam (I Pier 2.5-9; Es Èkn 1.6).

Egb waw usu (*autel*) Usu eke wel kok mebn em; wel b'im yogɲ waw egb ɔɲ Nyam. Nyamel gbɛl a e gbuɲ a, egb waw usu yony anɲ; nyam anɲ ek'el ogɲ ofɲ ec'usu, etɲ ow e nyam a el mindey em ec'egb waw usu (ɔkm Ok 31.1-10, 27.1-7).

Eli (*Elie*) Amani Sig em eci kokoba ɔb es nyam e nin (1 Éb Ebu 17-22; 2 Éb Ebu 1-2). Jwifel bi tutr eke Eli anake k'ow gbuɲ ke **Krist** áɲɲ

jam ow a (Malaki 3.23-24). Jesu dad eke Jan mij ok nuɲ es anake el Eli a eke k'ewl ow a (Luk 1.17; Matie 11.14).

Erɔd (*Hérode*) Amani Owr em a, Rom ec'es ew ab em, éb ebu yar anɲ eke wel b'esyɲ Erɔd:

- 1) *Erɔd ligbél*: In anake Jesu e mew e lakpo ab af l'ew Jude wus nimum es a. Eke l'iri wel dad eke w'e'n ew eb ebu ejeci nyam a, l'ikprɛm es, n'ɔɲ sɔɔda eyɲ im ibi Betlehɛm baɲɲ ec'ey a fɛɲ (Matie 2.16-18). In anake l'us **Nyamel** gbél a.
- 2) *Erɔd Antipas*: Eke Erɔd ligbél a uw a, in ec'es ew a ubr em sakp nyahan, etɲ jim Erɔd Antipas el Galile ec'es ew es. In anake n'ɔɲ wel ubr Jan mij ok nuɲ es nuɲ a, etɲ emeny in ce anake Pilat oc Jesu im ɔɲ'n eke li ki jej ow e low l'ok ow a (Luk 23.7-12; Ob Kok 4.27).
- 3) *Erɔd Agripa krekrɛ*: L'el Erɔd ligbél a e lilaw eke ew Jude wus nimum es. L'ijr kretienel gbɛɛ nɔɲɔ (Ob Kok 12), kɔ Nyam ɔɲ sisɲ ij'r l'uw, aɲke eke aɲɲ b'awr a, li b'egɲ ow e low l'eb.
- 4) *Erɔd Agripa yony em*: L'el Erɔd Agripa krekrɛ ec'iy. In ec'any af anake Pɔl im jej odad ok, Sesare baɲɲ a (Ob Kok 25.13; 26.32).

Emerod (*émeraude*) Lebɲ ek'in e mij a anɲ ese suw owr ec'ab af (Es Ekɲ 4.3).

Es ew (**Nyam ec'es ew**) (*Régne de Dieu*) Èkɲ Nyam eci **gbɛɛngbi** usu.

Éɲɲ neny (*jeûner*) Èkɲ **neny** enɲ.

Èrm esél (*apôtres*) Nin eke wel ɔɲ krekrɛ eci kretienel a ec'ányumu a. Jam us esél l'ew yony a, Pɔl lele Barnabas ab el èrm esél. -L'el aɲɲ eke Nyam b'èrm im ɔb aɲɲ in ec'amani a e kokoba. Èkɲ **afɛ** èrm esél.

Faraɔn (*Pharaon*) Nin eke Ejipt eyɲ b'ew el ec'es ew es ligbél ese Rom eyɲ ec'a eke b'ew el ec'es ew es Sesar ab af.

Farisi (*Pharisien*) Jwifél em a, Farisiel el aɲɲ èɲɲ mum nyam eke anɲ saw, Nyam nuɲ igɲ em ec'ów eke -li bi kok cece sos af a sosisem eci. -Li b'ól eke -li k'elɛm Moïc ec'ól a kpe kpe kpe, etɲ -li bi tutɛ eke ow e kok em a, Nyam b'ow ler el ese aɲɲ nyim nyim af; kɔ Jesu ekɲ eke -l'irmɲ ol a eci liy a.

-Li b'ub luw em anɲ igb lele afɛ èrm esél ab e low nawɛɛ. Na sosisem, el lele Sadusiél ab ec'irir a áyɛm sɛnyɲ sɛnyɲ. Èkɲ **Sadusiél**.

Futufutu ek'eɲru ánm em eci es gbɛgbl (*Fête des pains sans levain*) Eke Pak ec'es gbɛgbl a b'oc es a, Jwifél bi kok es gbɛgbl na sɛɲɲ emum lɔbɲ. Ow itm eke Jwifél ki kok futufutu ek'eɲru anɲ em, aɲke es gbɛgbl ikɲ na b'ókɲ el lele eke kpru em Nyam ɔny ot el es Ejipt wus

af a; wanci ab af a, abusu kaka erum es eke wel k'eku futufutu a íngj (Èkn Ìkm Ok 12.1-27).

Gbad em êl (*Tabernacle - Tente de la rencontre*) Eke Israel eyng anng loj ab em a, -n'ony Nyam nuŋ igng usu eke -li b'oc -l'ecm ab. Gbad em êl na ony lakp, gbugng, lele usu lala ab. Nyam b'anng el ec'araŋng gbad em êl ab em, etng yogng in lel Mois ab, -li b'enganin (Ìkm Ok 33.7-11).

Gbre ij usu (*enfer - géhenne*) Usu eke agng a feŋ eke ubm Jesu nawre a b'ow ij gbre jej ok es abal el e legng a. Wel bi dad usu na ec'odad ese al ek'iram es af, ncebn ec'usu lel irm ec'usu ab, yogng eke onng ikng lel an em sasagr ab anng.

Gbrengbi usu (Nyam e gbrengbi usu - Afr e gbrengbi usu) (*Royaume de Dieu*) Usu eke Nyam sigm in ec'es ew ab es ke in ec'erur a iy neny yogng. Sica segng amua em a, gbrengbi usu na anng agng a ek'ub Jesu Krist nawre a ec'erm ab em, etng ow b'ow ey òkm kpata legng a eke Nyam b'ow ngng Satan ke b'ow sigm wus owr ab es a. Jwifel éurum eke k'ufur Nyam e nin a neny, ow sosiem Matie ec'Amani Mamn ab em, li bi dad *Afr e gbrengbi usu*, yec'etng ke -li k'urmn Nyam nin (Ìkm Ok 20.7).

Grek (Grec) Jesu eci legng em a, Grek el ebr eke ow em wel bi yegmn agng low. Agng nono b'ebri ebr na; etng Amani Owr a yeji Grek em wel non.

Iy (egng ec'Iy) (*Fils de l*

homme) Nin na, Amani Owr em Jesu in obi esng in sosi sakp ekng nyahan lele lew niwn ab. Kokoba òb es Daniel oc nin na dadr Mesi a ec'odad (Daniel 7.13-14). Jesu ésngm in sosi **Mesi**, kò egng ec'Iy li b'esng in sosi. Jwifel am tutr eke Nyam b'ow awng el Mesi ow sòg el el ec'efnu ec'abu em. Gbèkò Jesu elm Mesi ikng na eke -n'am onn a. In ec'a, l'ow eke li ki sòg Nyam ec'agng el e sikpl em. Jesu esng in sosi egng ec'Iy, yec'etng ke li yégm agng eke l'el Krist ek'anng afr ow, ke el egng tasi. Nin a bi yegm in ec'es is yeji.

Jam us esel (disciple) Egng nyam eke b'us low yegm es jam wewr low.

Ow ony jam us esel akpasu akpasu: Jan e jam us esel, Farisiel e jam us esel, lele Jesu e jam us esel lew yony ab ab (Luk 5.33). Etng emeny agng ekng nyahan lele lew a eke Jesu erm yony yony a (Luk 10.1,17,23), lele kretienel feŋ ab ab yeji el jam esel (Ob Kok 6.1-2; 9.19). Gbèkò jam us esel tasi a, Jesu ec'agng lew yony a; wel b'esng el "erm esel" yeji.

Jasp (jaspe) Lebn ek'in e mij a b'anng ese suw owr af oglog b'ekan es ese akròngò af ke b'il an.

Kokoba ɔb es (*prophète*) Eɣɗ eke bi dad odad Nyam eci nin em. Israel eyɗ e leɗɗ em a, Nyam esɗ aɗɗ nɔɔn abul el in e sodad eke -li k'oc -li dad -l'ok Israel ec'agɗ a feɗ. Sodad amua, wel nɔn ow anɗ Amani Sig e silɛ ek'ij kokoba ɔb esel ec'en ab em, ese Jeremi lele Esayi ab af. Amani Owɗ em a yeɗi, kokoba ɔb esel anɗ eke Nyam ec'agɗ em bi dad sodad Abɗ Lala ec'abusu em (Luk 2.36; Ob Kok 21.10; Efɛs 4.11). Kokoba ɔb esel ayadɗu yeɗi anɗ (Matie 24.24; Ob Kok 13.6; 1 Jan 4.1).

Kokobe es (*lèpre*) Eɣɗ eke ɔl ɗɗɗ eke wel b'esɗ kokobe anɗ lís. Bibl em a, ɔl erɗ erɗ eke bi ɗɗɗɗ eɗɗ e sos lel a e nin. Jwifel ogɗ a, eɗɗ eke b'eyɗ ɔl akpasu na a, wel bi kpab'r es n'anɗ in sɔny usu saw em (Awl 5.1-4). Kokobe b'ɗɗ eɗɗ aylm Nyam ec'any af.

Kpey (*myrrhe*) Likɗ mij eke b'ɔsɗ: wel b'oc apr ob (Matie 2.11), oc kokɗ sekɗ eke b'ɔny dudu is es (Mark 15.23), ok leɗɗuw eci gbád af yeɗi.

Krist (*Christ*) Èkn Mesi.

Kumada (*commandant - tribun*) Rom ec'es ew ab em eci sɔɔda iy nyam eke ɔny sɔɔda eyɗ fandi anɗ in ec'es ew em. Sɔɔda eyɗ amua, wel bubr el em ekɗ yen yen, etɗ sɔɔda ekɗ yen feɗ e nuɗ af a, anym es nyam b'anɗ.

Leviel (*Lévites*) -L'el Levi ec'eb em ec'agɗ eke b'elum egb waw esel abu Nyamel gbél ab em eci Nyam ɗɗɗɗ owi em (Awl 3.1-13; Luk 1.5-9). Egb waw esel a yeɗi el Levi ec'eb em ec'agɗ.

Likr es ubr (*circumcision*) Low ikɗ na el Jwifel ogɗ eci sinm a eke Nyam kok Israel ab a eci meny ewɗ (Nuɗ ɔb 17.9-14). Eɗɗ feɗ ek'ubr likɗ es a, wel b'uwr any eke l'el Jwif. Ob Kok e lel ab em a, Jwifel beb ek'itɗɗ erm em el kretiɗel a am ibrm eke agɗ a eke elm Jwifel ke itɗɗ erm em el kretiɗel a k'ubr likɗ es. Low na eci kok a b'ow yegm eke agɗ amua eɗɗ eb eke k'elum Mois ec'ol a. Pɔl erurm low ikɗ na. Ow sosiem ni nɔn lel nɔn ɔ'otar akr eke Jesu Krist em ec'ɔmn eke wel b'oc elu a, lele in eci sɔɗɗ ikɗ ab ab anake b'eb eɗɗ elu es a, kɔ ow elm ol ec'elum em.

Lilaw (**David eci lilaw**) (*Fils de David*) Mesi a eke wel am eku a eci nin eke Jwifel b'esɗ, anke l'el David ec'eb em ec'eɗɗ; l'el eɗɗ a eke b'ow usr eb ebu David usu a.

Low any uw esel (**Ol e low any uw esel**) (*maîtres de la loi - docteurs*) Èkn Ol e low yegm esel.

Low yegm esel (**Ol e low yegm esel**) (*maîtres de la loi - scribes*) Agɗ eke bi yegm agɗ Amani Sig em e low. Seɗɗ oglog wel b'esɗ el "ol e low any uw esel". Farisiel em a, ol e low yegm esel nɔn anɗ.

Mesi (*Messie*) **Ebre** em eci nin. **Græk** em a ke *Krist*. L'el egn a eke Nyam sɔsum oc ke wel ok ɔwrɔ e mun nuɲ Nyam e juma kok ec'a. Amani Sig em a, kokoba ɔb esel ɛwar in e mowrer etɲ -li bi dad eke ow ɛb Ebu, Eb ɛs (Esayi 9.6; Jeremi 23.5). Amani Owr em a, Jesu yegm eke l'el Nyam e Mesi.

Mɛceb ɔsu ɛs (*berger*) Egn eke wel abul mɛceb oglog sican eke k'ot el im yogɲ eke suw iju lele mij ewl mij ab anɲ. Lɛgn b'uk a, li b'ok wel lakp em ke in l'ɛru es lisany a elu sosiɛm. Sakp nɔnɔ Israel eyɲ b'oc Nyam ɛsɛ el eci mɛceb ɔsu ɛs af (Selu 23.1; 80.2). Jesu b'ɛsnɲ in sosi mɛceb ɔsu ɛs mamn (Jan 10.1-21).

Mois (*Moïse*) Israel ec'ɛs ɛw ɛs ligbel nyam. Nyam kok ów ɛgbel nɔnɔ in em. In anake Nyam ɔɲ'n ol Sinayi lafeny af a. L'oc ol lɛw a eke Nyam in obi nɔn mebn og yony af a n'ɔɲ Israel eyɲ.

Nɛnɛgn (*sabbat*) Jwifel e nɛnɛgn el may (ɔkm Ok 20.8-11).

Neny ɛnɲ (*jeûne*) Égn eb eke k'ijm ob lɛgn eke ɛdn eb ab em, ke ám nɔɲn Nyam cɛ (Matie 4.2). Amani Sig em a, Nyam ibrm eke lakpo nyam af a, Israel eyɲ k'ɛnɲ neny akp nyam (Awl 29.7), kɔ **Farisiel** b'ɛnɲ neny sakp yony dimas gber nyam af (Luk 18.12). ɛben em a, -li bi tutr eke Nyam b'ow sɔg el, ke agɲ yeji ɛkn el ɛsɛ Nyam nuɲ ign ɛsel tasi af. Neny ɛnɲ akpasu na, Jesu ɛrurm ow e low (Matie 6.16-18). ɛsɛ eel eke Amani Sig em a Esayi dad ab af a (Esayi 58), neny ɛnɲ, ɛgn li k'ɔɲ titm Nyam ke n'ɔɲ ow ókr af Nyam ab.

Nfaci (*adultère - immoralité sexuelle*) Bibl em a, sos any uwarir el ign lele in e yɔw ab eke ɛbirir ke ir usu nyam a eci. Sos any uwarir na el low eke akpl Nyam ec'any af (Nuɲ ɔb 2.24; Matie 19.5-6). Eke batɲ agɲ eke ɛbirm a ɛru a, ke Nyam ec'any af a sikpl ana. Amani Owr em a, wel b'ɛsnɲ es an ikɲ na *pornea* etɲ s'itɲn mɔjukru em a *nfaci ij*.

Sica ign ey eke im ɛrum ign ɛjec'ab oglog yɔw ɛc eke im ɛrum yɔw ɛjec'ab a, Amani Owr em a, wel b'ɛsnɲ es an ikɲ na *mɔikeia*, Frasu em a, *adulter*.

Nɔmu cronɲ gbɛl (*abîme*) Lɛgn sig em ec'agn a e tutr em a, ow el gbɛr ij usu ek'anɲ wus lokm. Yogɲ anake Nyam ucur agn lele abɲ ɛɲɲ ab es toɲ ke el eci nɲnɲ es abal el e lɛgn ow a.

Nyam nuɲ ign usu (*synagogue*) Êl eke Jwifel b'as luku em nɔɲn Nyam ke bi yegm agɲ low em. Wel bi waw ɛgb **Nyamɛl** gbɛl a cɛ ek'anɲ Jerusalem ab em, gbekɔ baɲn baɲn fɛɲ ɔny Nyam nuɲ ign usu.

Nyamɛl gbɛl (*Temple*) Jwifel eci Nyam nuɲ ign usu ligbel ek'anɲ Jerusalem ana. Jwifel eci ses gbɛgbɛl ɛgbɛl eke bi kok a b'el Nyamɛl gbɛl na e gbugɲ a.

Nyamel gbél a e gbugn a, -li bi n̄ɔn̄n Nyam, -li bi yegm agn low, etn sɛgn fɛn egb waw ɛsɛl bi waw egb. Egb waw ɛsɛl sɔny coco cɛ ɔny abusu eke k'ok êl lokm a, **usu** lala a, kok el eci nuɲ ign owi lele egb waw owi ab ab eci juma.

Salomɔ us Nyamel gbél krekre, ek'usr gbad em êl usu, gbɛkɔ Nyamel na bubm es lakpo a eke wɛl ot Israël eyɲ im Babilɔn madu ɔkr em a. Ow e jam a, Erɔd ligbél us ejeci nyam. L'akpl ow afɲn es, etn l'el Nyamel ek'anɲ Jesu e legn em a.

Ol (Loi) Nyam lɛl em a, wɛl bi dad ol ec'odad ɛsɛ:

- 1) *ol lɛw (ɔkm Ok 20)*
- 2) *Mois eci silel yen a (Nuɲ ɔb toɲ Ol ɔkn)*
- 3) *Nuɲ ɔb toɲ Ej em ec'Ej.*
- 4) *Amani Sig a nimum af.*

Jesu e legn ab em a, Jwifel ɔny sol ejeci eke ot ok Mois ec'ol ab em.

Olivie lafɛny (Mont des Oliviers) Lafɛny nyam ek'anɲ Jerusalem e lidr ogog a. Lafɛny na lele Jerusalem ab ec'araɲn anake nɔmu a eke wɛl b'ɛɲ Sedrɔn a anɲ a.

ɔɲnes baɲn (Hadès) Jwifel ogɲ a, usu ek'anɲ wus lokm. Èkn Esayi 14.13-15. Eke egn b'uw a, li b'im ɔɲnes baɲn n'am eku Nyam e jɛj ok es abal el a (Es Èkn 20.13). Wɛl éwlm owm wus na af ij (Ebre 9.27; Luk 16.19-31).

ɔsu ɛs (berger) Èkn mɛcɛb ɔsu ɛs.

Pak (Pâque - Pâques) Jwifel ec'es gbɛgbl egbél ab em e nyam. -Li b'ow Jerusalem -li kok ow e low. Es gbɛgbl na b'ɔkn Jwifel eci Ejipt baɲn ek'anɲ ok ɔkm a. Akɲ akɲ fɛn bi wawr licebli nyam egb Jerusalem e Nyamel gbél ab em, etn -li b'oc -n'im akɲ akɲ -l'ij egb waw e liceb a. Kretienɛl bi kok Pak gbɛgbl Jesu e luw em ek'anɲ igb a ec'es (1 Korɛnt 5.7).

Pantekɔt (Pentecôte) Pantekɔt e nyandre el ekɲ yony lele lɛw ab. Eke Pak b'oc es ba ow b'ij segn ekɲ yony lele lɛw ab a, es gbɛgbl na b'ɛy (Ob Ap 23.15-16). In eci en ejeci el: Pak b'oc es eci dimas lɔbɲ a ec'es gbɛgbl (Ol ɔkn 16.10), Egb ub ec'es gbɛgbl (ɔkm Ok 23.16), Egb ey krekre ec'es gbɛgbl (Awl 28.26). Es gbɛgbl na e legn anake Abɲ Lala iy kretienɛl krekre ab em a (Ob Kok 2.1-13).

Pilat (Pons Pilat) (Pilate) Akpo ab af eke Jesu am kok juma wus aɲa toɲ ke wɛl k'ibir a, Pilat anake el Rom ec'es ɛw ɛs ek'ɛw Jude, Samari, lele Idume wus ab es a.

Rom (*Rome*) Itali eb a eci barɲ gbɛl el Rom. Jesu eci lɛgɲ em a, Rom agbr eb nɔnɔ eb; Israel yeji anɲ em. Rom ec'es ɛw ɛsɛl a fɛɲ wɛl b'ɛsɲ ɛl Sesar; l'el wus a nimum ec'es ɛw gbɛl. Èkn **Sesar**.

Sadusiɛl (*Sadducéen*) Jwifɛl ec'agɲ mum ek'ɛnɲn egbɛɲgbi lele egb waw ɛsɛl ab. -Li b'iririr Rom eyɲ ab. -Li b'ucu Mois ec'ol a -n'ony es, gbɛkɔ -l'ubmn luw em anɲ igb lele **af** erm ɛsɛl ab ec'anɲ e low nawrɛ. Ow b'ɔɲ ɛɲɲ Farisiɛl ab a, nɛny ókrm ɛl af. Èkn **Farisi**.

Samari (*Samarie*) El wus ek'anɲ Galile lele Jude ab ec'araɲɲ. Eke wɛl ot Israel eyɲ im madu ɔkr em a, Asiri ec'es ɛw a oc wus ab af ec'agɲ nɔnɔ im ir usu ejeci, ɛɲɲ l'ot etu agɲ ow ir eb a (2 Éb Ebu 17.24). -L'ɛbirir etu ab; na ɔɲ ɛɲɲ Samari eyɲ elm Jwifɛl tasi. Na sosiɛm Jwifɛl ifn eb na ec'agɲ a; -li b'ot wɛl ɛsɛ etu af. El eci Nyam nuɲ igɲ ebr a yeji ótarm es, aɲke -li b'ɛgɲ Mois eci silɛl yɛn a cɛ e low -l'eb. Èkn Jan 4.

Sanedren (*Sanhédrin*) Jesu eci lɛgɲ ab em a, Rom anake ɛw Israel eci wus a nimum es a. Sanedren ec'agɲ a el Jwifɛl eci jɛj ok ɛsɛl. -Li b'ij agɲ ekɲ nyahan lele lɛw ab, ɛɲɲ egb waw ɛs ligbɛl a b'anɲ ɛl e nuɲ af. Rom ɔɲ ɛl abusu eke -li k'ɛkn Jwifɛl ec'ɛb ir ec'ów fɛɲ, gbɛkɔ n'ɔɔm wɛl abusu eke -li k'ɔb ɛgɲ low toɲ ke -l'ibi ow.

Sarduan (*sardoine*) Lebn ebl ek'il an (Es Èkn 4.3).

Satan (*Satan*) Èkn **agn**.

Sesar (*César*) Nin eke Rom eyɲ b'ɛw ɛl ec'es ɛw ɛs ligbɛl ɛsɛ Ejipt eyɲ ec'a eke b'ɛw ɛl ec'es ɛw ɛs Faraɔn ab af. ɛgɲ eke b'ij nin a, ɔny abusu wus a nimum af. Li b'ibrm eke agɲ a k'igɲ'n nuɲ ɛsɛ nyàm mum af. Sesar lɛw yony anɲ, gbɛkɔ Amani Owr bi dad Sesar yar ec'odad:

- 1) *Sesar Ogust*: L'ɛw eb es ow ij akpo likɲ lele libarm ab gbunɲ ɛɲɲ wɛl ew Jesu toɲ ɛmɛny Jesu ij akpo lɛw yar (Luk 2.1).
- 2) *Tiber Sesar*: Rom ec'es ɛw ɛs ek'usr Sesar Ogust usu. L'ɛw eb es akpo lɛw yar em toɲ akpo likɲ lele lɛw lɔbɲ ab em eke wɛl ew Jesu a. (Matie 22.17; Mark 12.14; Luk 3.1; 20.21,22; Jan 19.12).
- 3) *Klod*: Tiber Sesar lisijim ec'iy (Ob Kok 18.2).
- 4) *Neron*: Klod ec'iy ek'eb gbagbl (Ob Kok 25.12,21; 26.32; Filip 4.22).

Septant (*Septante - l'ancienne version grecque*) Wɛl nɔn Amani Sig Jwifɛl ec'ɛbr eke wɛl b'ɛsɲ Ebre ab em. Eke madu owi a b'oc es a, Jwifɛl ɔmu es eb ɛɲɲ ɛɲɲ em. Agɲ nɔnɔ irmn ɛl ec'ɛbr a, ɛɲɲ b'ɛbr Grɛk. Na sosiɛm, wɛl itɲɲ Amani Sig a Grɛk em yec'ɛɲɲ ke agɲ amua ótu iri. Lɛl na eke wɛl itɲɲ a e nin el Septant. Sakp nɔnɔ Amani Owr a e lɛl nɔn ɛsɛl a b'oc Septant em e sodad a dadr odad af. Na sosiɛm

sakp nɔnɔ sodad amua ókrm af tasi anm esε yec'a eke b'εjan
Amani Sig em ab af.

Sikpl esel (*pêcheurs*) Agɲ eke b'ɔb Nyam e sol ab es. Farisiel b'εsɲ Jwifel ek'εgɲm eluam el e sol a yeji sikpl esel.

Sinm (*alliance*) Sinm el iririr e low eke εgɲ lele εgɲ ab, oglog agɲ lele agɲ ab bi kok. Sinm ligbel a el Nyam lele εgɲ ab ec'a. Krekre em a, Nyam kok sinm Noe ab, ow eci meny ewr a nyamgodi (Nuɲ ɔb 9.9-17). Yony em, Nyam kok sinm Abraham ab, ow e meny ewr a likr es ubr (Nuɲ ɔb 15.18; ɔkm Ok 19.5-6). Nyahan em a, Nyam kok sinm Mois lele Israel ec'ey ab eke wel b'ow el in ec'ey eke wel b'εgɲ elum sol eke n'ɔɲ wel a. Sica Nyam kok sinm owr wus na ec'agɲ fεɲ eke b'ub Jesu Krist nawre ab ab (Luk 22.20; 1 Korεnt 11.25).

Sinm araka (*arche de l'alliance*) Araka eke wel kok ekɲ em, ke mebn og yony a eke wel nɔn Mois ec'ol ab af a anɲ em (ɔkm Ok 25.10-22). Wel b'oc'r esε Nyam ec'es sig usu lele in ec'akr es ok usu af. Ow bi yegm eke Nyam anɲ in ec'agɲ ec'araɲɲ. Wel b'ew'r es **Nyamel** gbel a ec'usu lala a.

suwɔmu (*tombeaux*) Èkn uwɔmu.

Ubr likr es (*circoncire*) Èkn likr es ubr.

Usu lala (*lieu saint - lieu très saint*) Israel eyɲ us gbad em êl eke wel oc gbad gbel ubr em yony. Krekre ec'usu a wel εsɲ'n usu lala etɲ yony em ec'usu a ek'el gbad gbel a e jam a anake usu lala tasi a anɲ a (Ebre 9.2-4). Lakpo nyam af akp nyam, egb waw es ligbel a b'ey usu lala tasi em waw egb, agɲ e sikpl oc ap eci. Eke Israel eyɲ anɲ loj a, usu lala a anɲ gbad em êl ab em. Sica eke li b'ɔny Nyamel gbel Jerusalem a, usu lala na anɲ Nyamel gbel ab em.

Usu mamn (*paradis*) Yogɲ eke agɲ eke Nyam sɔg a b'anɲ ehe em ana (Luk 23.43). Usu na anake Jwifel b'εsɲ "Abraham e lís a" (Luk 16.22).

Uwɔmu (*tombeau*) Jwifel b'ot agɲ ek'uw ab es mób eke wel ur em. Wel b'ot akɲ nyam ec'agɲ es uwɔmu nyam em. Ow eci em εy usu a is es nɔnɔ etɲ susu b'anɲ ek'agɲ ɔtu eke ki sig es.

Uwm anɲ (*impur - impureté*) Èkn ayl.

Viny (*vigne*) Likɲ likekli eke wel b'oc in ec'ey a kokr ven. L'el Israel wus af eci likɲ ek'il an. Sakp oglog, Nyam b'oc viny dadr nyandre em odad ok Israel af (Matie 21.33-46; Jan 15).

Wus labm eb es (*collecteur d'impôt*) Eɲ eke Rom ec'es ew a abul wus e labm ibr e juma. Jwifel b'ifn agɲ akpasu amua, anke -li b'iy dedeku a mil -n'ɔnyɲ ob af (Luk 19.6-8).